

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата технічних наук, професора,
завідувача кафедри міського будівництва та територіального планування
Харківського національного університету міського господарства

імені О. М. Бекетова

Завального Олександра Вячеславовича

на дисертаційну роботу Козака Сергія Анатолійовича
«Принципи і методи визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 192 – Будівництво та цивільна інженерія
галузі знань 19 – Архітектура та будівництво

Відгук підготовлено на підставі ознайомлення з дисертаційною роботою Козака Сергія Анатолійовича, основними положеннями, науковими публікаціями здобувача за темою дослідження та матеріалами, що відображають апробацію отриманих результатів. Аналіз поданої роботи дає підстави оцінити її актуальність, ступінь наукової обґрунтованості, достовірність отриманих результатів, наукову новизну, практичне значення та відповідність вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Актуальність теми дослідження

Дисертаційна робота Козака С.А. присвячена актуальній для сучасного містобудування та просторового планування проблемі визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури. У процесі розвитку населених пунктів, ущільнення забудови, зміни функціонального використання територій і зростання інвестиційного навантаження на історично сформоване середовище особливого значення набуває питання збереження не лише фізичної цілісності пам'яток, а й умов їхнього зорового сприйняття, просторового розкриття та композиційної ролі у структурі міста.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що охоронна зона пам'ятки архітектури є одним із ключових інструментів регулювання містобудівної діяльності в історичному середовищі. Водночас на практиці встановлення її меж нерідко спирається переважно на загальні нормативні положення, історико-містобудівний аналіз і професійне судження розробника, тоді як формалізовані параметри зорового сприйняття пам'ятки використовуються недостатньо послідовно.

У цьому зв'язку наукове завдання, поставлене здобувачем, є своєчасним і практично значущим. Робота орієнтована на потреби реальної містобудівної практики: визначення меж охоронної зони, перевірку умов видового розкриття пам'ятки, урахування червоних ліній, квартальної структури, сформованих фронтів забудови, рельєфу та існуючих планувальних обмежень. Запропонований підхід може бути корисним для підготовки науково-проектної документації, експертизи пам'яткоохоронних рішень і узгодження охоронних вимог із завданнями територіального розвитку.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими. Мета дослідження визначена чітко і полягає у розробленні принципів і методів визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури в різних умовах планування і забудови територій населених пунктів. Об'єкт і предмет дослідження узгоджені з темою роботи, а поставлені завдання послідовно розкривають логіку переходу від аналізу нормативно-методичної бази до формування авторського методичного апарату та його практичної апробації.

Обґрунтованість результатів забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких аналіз наукових джерел і нормативно-правової бази, порівняльний аналіз зарубіжного досвіду, аналітико-геометричне моделювання, натурні спостереження, польові вимірювання, експертно-оцінювальні процедури, методи математичної статистики і регресійного аналізу, а також містобудівно-типологічний аналіз планувальних ситуацій.

Достовірність дисертаційних положень підтверджується тим, що автор не обмежується загальним тлумаченням охоронної зони, а пропонує практичну розрахункову логіку її попереднього визначення через оптимальну дистанцію зорового сприйняття. Здобувач обґрунтовує використання домінантного габариту пам'ятки, відповідних розрахункових коефіцієнтів і показників якості зорового сприйняття, а далі співвідносить ці параметри з конкретними містобудівними умовами ділянки.

Послідовність дослідження є логічною: спочатку визначено нормативні та науково-методичні передумови проблеми, далі розроблено аналітико-геометричний і оцінювальний інструментарій, після чого здійснено його адаптацію до типових планувальних умов і перевірку на реальних об'єктах. Це дає

підстави вважати, що основні висновки роботи відповідають поставленим завданням і мають належний рівень наукової аргументації.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в розробленні системи положень, спрямованих на формалізацію визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури з урахуванням закономірностей їх зорового сприйняття, об'ємно-просторових параметрів і містобудівного контексту розміщення.

До найбільш суттєвих результатів дисертації, що мають ознаки наукової новизни, слід віднести:

1) розгляд пам'ятки архітектури та людини-спостерігача як взаємопов'язаних складових системи «людина–середовище», що покладено в основу визначення меж та просторової організації охоронної зони;

2) розроблення аналітико-геометричного методу визначення оптимальної дистанції зорового сприйняття пам'ятки архітектури за її доміантним габаритом і системою розрахункових коефіцієнтів;

3) введення поняття коефіцієнтів якості зорового сприйняття пам'ятки архітектури та обґрунтування функціональної залежності зміни якості сприйняття від кута огляду;

4) визначення типових планувальних ситуацій розміщення пам'яток архітектури в структурі міста та обґрунтування необхідності просторово-візуальної корекції розрахункових меж охоронної зони;

5) формулювання підходів до просторово-візуального регулювання режимів використання охоронних зон, у яких пріоритетним є збереження зорової доступності пам'ятки, відкритих просторів її огляду та недопущення дисгармонійного впливу елементів благоустрою й озеленення.

Зазначені результати мають практичну цінність для містобудівного регулювання історичного середовища, оскільки дозволяють обґрунтовувати охоронну зону не лише як нормативно визначену територію, а як простір, межі якого пов'язані з реальними умовами огляду пам'ятки, планувальною структурою міста та можливими сценаріями подальшого використання території.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості використання запропонованих принципів і методів під час розроблення науково-проектної документації з визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури. Для практики важливо, що авторський підхід дає змогу

аргументувати межі охоронної зони не лише описово, а й через розрахункові, графоаналітичні та містобудівні параметри, які можуть бути перевірені під час погодження, експертизи і подальшого застосування документації.

Одержані результати можуть бути використані органами охорони культурної спадщини, органами містобудування та архітектури, проектними і науково-дослідними організаціями під час підготовки пам'яткоохоронної документації, аналізу видового розкриття, обґрунтування режимів використання територій, а також при оцінюванні впливу нової забудови, елементів благоустрою, озеленення, освітлення, реклами та тимчасових споруд на умови зорового сприйняття пам'ятки.

Важливим практичним аспектом є можливість застосування запропонованого підходу як попередньої розрахункової основи, що надалі уточнюється з урахуванням червоних ліній, меж кварталів, земельних ділянок, рельєфу, наявної забудови, видових осей і фронтів сприйняття. Така логіка відповідає реальним процедурам містобудівного аналізу і робить результати дослідження придатними для використання у практиці просторового планування та підготовки режимів використання територій.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження відображені у наукових публікаціях здобувача. За темою дисертації опубліковано 5 наукових праць у фахових наукових виданнях України, що включені до переліку МОН України, а також 5 тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Тематика опублікованих праць відповідає змісту дисертації та охоплює питання видового розкриття пам'яток архітектури, аналізу теоретичних напрацювань щодо визначення меж зон охорони, застосування аналітико-геометричного методу, охоронного зонування та організації простору в межах охоронних зон.

Публікації достатньою мірою розкривають основні результати дисертаційної роботи, а апробація на конференціях підтверджує, що ключові положення дослідження були представлені науковій спільноті та пройшли належне обговорення.

Анотація дисертації та опубліковані наукові праці здобувача коректно відображають основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження. Подані матеріали узгоджуються зі змістом дисертації та достатньою мірою розкривають її наукову новизну, методичні підходи і практичне значення.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення

Дисертаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок, з яких основний текст – 166 сторінок. Робота містить 40 рисунків, 15 таблиць і 12 формул, список використаних джерел налічує 135 найменувань.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету й завдання, наведено методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, зв'язок роботи з науковими програмами, апробацію, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі здійснено аналіз вітчизняних нормативно-правових джерел у сфері охорони культурної спадщини, розглянуто охоронну зону як засіб збереження традиційного характеру середовища та зорового сприйняття пам'ятки архітектури, узагальнено науково-методичні джерела й міжнародні документи, а також проаналізовано досвід країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки щодо встановлення зон охорони пам'яток.

У другому розділі сформовано основний методичний апарат дослідження. Здобувач розкриває аналітико-геометричний метод визначення коефіцієнтів для розрахунку оптимальної дистанції зорового сприйняття пам'ятки архітектури, вводить поняття коефіцієнтів якості зорового сприйняття, аналізує їх залежність від кута огляду, визначає типи елементів планувальної структури населених пунктів як містобудівні обмеження при визначенні меж охоронних зон і формулює підхід до просторово-візуального регулювання режимів використання охоронної зони.

У третьому розділі розглянуто практику встановлення меж охоронних зон та їх внутрішньої організації за критеріями оптимальних умов зорового сприйняття пам'яток архітектури. Особливу увагу приділено використанню аналітико-геометричного методу як засобу оцінювання якості існуючих охоронних зон, а також ролі благоустрою як інструмента організації простору в межах охоронної зони. Практична спрямованість цього розділу полягає в тому, що запропоновані положення можуть бути застосовані при уточненні меж, аналізі видових осей, визначенні відкритих просторів огляду та формуванні режимних вимог до території.

Висновки дисертації загалом відповідають поставленим завданням і узагальнюють результати проведеного дослідження. Виклад матеріалу є

послідовним, термінологія переважно витримана, структура роботи відповідає логіці розкриття теми, а оформлення загалом відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць.

Дотримання академічної доброчесності

Дисертаційна робота містить посилання на використані джерела, а положення, результати та висновки здобувача викладені як результати самостійного наукового дослідження. У роботі простежується коректне використання наукових, нормативних і методичних джерел, а також відображено особистий внесок здобувача у публікаціях, виконаних у співавторстві. Підстав для сумніву щодо дотримання принципів академічної доброчесності при ознайомленні з матеріалами дисертації не встановлено.

Зауваження та побажання до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Козака С.А., слід висловити окремі зауваження і побажання, які мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер:

1) У розділі 3 наведено практичну апробацію аналітико-геометричного методу на прикладах конкретних охоронних зон пам'яток архітектури. Водночас у роботі варто було б детальніше обґрунтувати вибір саме цих прикладів для аналізу, зокрема пояснити, наскільки вони репрезентують різні типи містобудівних ситуацій та умови зорового сприйняття пам'яток.

2) У підрозділі, присвяченому благоустрою, розглянуто важливі питання організації простору в межах охоронних зон, зокрема добір матеріалів, елементів освітлення, навігації, вуличного обладнання та малих архітектурних форм. Водночас класифікацію допустимих, умовно допустимих і недоцільних елементів благоустрою доцільно було б тісніше пов'язати з режимами використання охоронних зон, щоб посилити її прикладне значення для науково-проектної документації.

3) У тексті дисертації трапляються окремі редакційні неточності, стилістичні повтори та технічні описки, які не впливають на зміст основних положень роботи.

Наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, не ставлять під сумнів її наукову новизну та практичну значущість і можуть бути враховані здобувачем у подальших наукових дослідженнях та при підготовці методичних рекомендацій.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Козака Сергія Анатолійовича «Принципи і методи визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури» є завершеною самостійною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають теоретичне і практичне значення для розвитку містобудівних підходів до охорони пам'яток архітектури та визначення меж їх охоронних зон.

За змістом, структурою, рівнем наукової новизни, практичним значенням, повнотою оприлюднення основних результатів і загальною логікою викладення матеріалу дисертація відповідає спеціальності 192 – Будівництво та цивільна інженерія галузі знань 19 – Архітектура та будівництво, а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

Загальний висновок

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційна робота Козака Сергія Анатолійовича «Принципи і методи визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 192 – Будівництво та цивільна інженерія галузі знань 19 – Архітектура та будівництво, є завершеною кваліфікаційною науковою працею. У дисертації вирішено актуальну науково-прикладну задачу визначення меж охоронних зон пам'яток архітектури на основі закономірностей їх зорового сприйняття, аналітико-геометричного розрахунку оптимальної дистанції огляду та врахування реальних містобудівних умов розміщення пам'яток у структурі населених пунктів.

Автор дисертації Козак Сергій Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 192 – Будівництво та цивільна інженерія.

Офіційний опонент:

кандидат технічних наук, професор,
завідувач кафедри міського будівництва та територіального планування

Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова

Олександр ЗАВАЛЬНИЙ